

Souzen bude sionismus

Procesy se Šimonem Ornsteinem a spol. a s Mordechajem Orenem

TOMÁŠ HABERMANN

Před hlavním líčením jsem byl navštíven prokurátorem na Ruzyni za přítomnosti vedoucího vyšetřovacího odboru. Podstatné, co jsem se tenkrát od prokurátora dověděl, bylo, že jim na mně nezáleží, že ve mně budou soudit sionismus.¹

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let přehodnotil Sovětský svaz svůj vztah k Izraeli. Změna postoje Krem-lu se samozřejmě odrazila ve vnitřní i zahraniční politice sovětských sate-litů. Československá vláda nejdříve utlumila a následně zcela přerušila spolupráci s Izraelem (prodej zbraní, vystěhovalectví, výcvik vojáků, ob-chodní smlouvy), zakázala působení některých domácích i zahraničních sionistických organizací a výrazným způsobem zasáhla také do fungová-ní židovských náboženských obcí. Vrchol negativního postoje česko-slovenského státu a komunistického režimu k Židům představuje anti-sionistický² (a antisemitský) rozměr procesu s Rudolfem Slánským.³

Na proces se Slánským navázalo mnoho dalších méně významných, méně známých a často méně pro-pagandisticky vytěžených procesů, mimo jiné i se Šimonem Ornsteinem a spol. a s Mordechajem Orenem, izraelskými politiky a diplomaty. Ti byli koncem roku 1951 zatčeni v ČSR, poté dlouhou dobu drženi ve vazbě, následně donuceni vypovídat v rá-mci procesu se Slánským a nakonec v roce 1953 odsouzeni. Oren byl navíc zarytým komunistou.

K danému tématu byla dosud pu-blikována jediná odborná studie⁴ a cílem tohoto textu je popsat tyto procesy podrobněji, více je zasadit do kontextu a upozornit na jejich souvislost s tažením komunistického

režimu proti sionistickým organiza-cím na počátku padesátých let.⁵

Komunistický režim a židovské organizace

Aby bylo možné procesům s Ornstei-nem a Orenem správně porozumět, přibližme si nejdříve vztah poúno-rového režimu k židovským samo-správným a spolkovým organizacím.

Politika ateismu, kterou režim prosazoval a podporoval, dostala konkrétní podobu po přijetí tzv. církevních zákonů, které Národní shromáždění schválilo 14. a 15. říj-na 1949. Ještě předtím získali ko-munisté prostřednictvím akčních výborů klíčové pozice v židovských

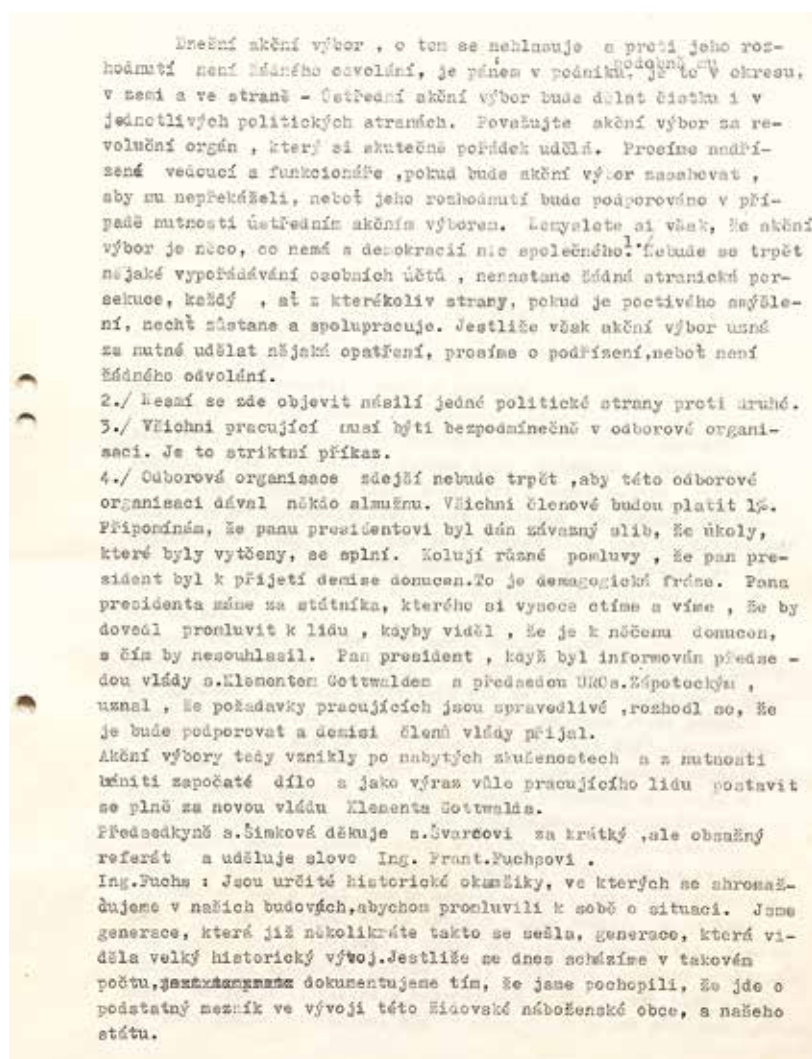
1 NA, f. Nejvyšší soud – nezpracováno, sp. zn. 1T 12/53, Orenovo memorandum, září 1956 (blíže nedatováno).

2 Používání termínu antisionismus není v odborné literatuře ve vztahu ke KSČ jednoznačně zavedeno. Řada významných představitelů KSČ se od konce druhé světové války snažila vymezit vůči antisemitismu, který veřejně odmítala. Zároveň se od počátku 50. let v sou-vislosti se změnou mezinárodněpolitické situace na Blízkém východě objevovaly články a projevy, které mají antisemitský podtext. Sami komunisté v tomto kontextu hovořili o antisionismu. Ten se v ideové rovině projevoval kampaněmi očerňujícími sionismus. Dopady antisionismu lze spatřovat především v procesech s reálnými nebo domnělým vůdčími představiteli sionismu v poválečném Československu. Obvinění osoby židovského původu ze sionismu mělo bránit obviňování komunistů z antisemitismu. Komunisté totiž „nebojovali“ proti Židům, ale proti sionistům: *Znamená to, že člověk židovského původu a sionista je jedno a totéž? Neznamená! Rozhodující je třídní původ dotyčného, stejně tak jeho poměr k rodné zemi, jeho oddanost a jeho práce pro socialismus. Podobně nemá boj proti sionismu ničeho společného s antisemitismem. Antisemitismus, toť odrůda barbarského rasismu. Antisionismus, toť obrana proti americké špiónáží, diversantské a roz-vratné agentuře. Jsou to tedy různé věci, jako nebe a dudy.* GOTTWALD, Klement: Naše tvrď nebude ztečena. *Rudé právo*, 2. 1. 1953, s. 3.

3 Rudolf Slánský (1901–1952) byl významný československý komunist a jeden z čelných protagonistů převratu v únoru 1948. V letech 1945–1951 zastával post generálního tajemníka ÚV KSČ. Koncem roku 1952 byl odsouzen a následně popraven v rámci vykonstruova-ného politického procesu.

4 Viz PEJČOCH, Ivo: Politické procesy s Šimonem Ornsteinem a Mordechajem Orenem – antisemitské tendence v komunistickém Česko-slovensku. In: *Terezínské listy. Sborník památníku Terezín*. Oswald – Památník Terezín, Praha – Terezín 2011, sv. 39, s. 142–154.

5 Studie je založena především na studiu pramenů uložených v Archivu bezpečnostních složek a v Národním archivu.



Druhá strana dokumentu označeného jako Záznam o plenární schůzi zaměstnanců RŽNO a ŽNO konané dne 2. března 1948 dokládá směřování akčního výboru RŽNO a jeho demagogickou rétoriku

Foto: ABS

samosprávných orgánech: v Radě židovských náboženských obcí (RŽNO), na Židovské náboženské obci v Praze (ŽNOP) a v dalších regionálních židovských náboženských obcích (ŽNO). Akční výbor RŽNO byl ustaven

27. února 1948⁶ a většina členů byli stoupenci asimilace Židů.

Jeho směřování a první kroky dokládá dochovaný *Záznam o plenární schůzi zaměstnanců RŽNO a ŽNO konané dne 2. března 1948*.⁷ Na ní bylo

vedení výboru – předsedkyně Laura Šimková a místopředseda Alexander Knapp – představeno zaměstnancům Rady. Akční výbor RŽNO sám sebe považoval za reprezentanta vůle lidu a zároveň vůle židovského obyvatelstva v českých zemích, který musí provést očistu a odstranit „sabotéry budovatelského díla“. Používal přitom rétorické obraty plně zastrašování, demagogie a protimluvů zabalených do ideologických frází o demokracii. Na mimořádné schůzi RŽNO 10. března 1948 byly potvrzeny změny v jejím vedení, jelikož výbor hodnotil dosavadní představitele RŽNO jako „politicky neúnosné“.⁸

Podřízení Rady stranické linii se velmi rychle promítlo do obsahu *Věstníku Židovské obce náboženské v Praze*. Tento hlavní židovský tiskový orgán začal Akční výbor RŽNO zneužívat k otevřené podpoře režimu (např. nabádáním židovských věřících, aby v květnových volbách hlasovali pro komunisty a nevhazovali do urn bílé lístky) a ke kritice sionismu. Komunistická propaganda se zjevným antisionistickým podtextem se projevila například v článku *Prohlášení ústředního výboru Dělnické strany Rumunska o židovské otázce*. Byla v něm uvedena „definice“ sionismu, která svým charakterem zapadá spíše do linie strany z kraje temných padesátých let: *Sionismus všech odstínů je politickým, nacionalistickým, reakcionářským proudem židovské buržoasie, která se snaží izolovat židovské dělnictvo od národů, v jejichž středu žije, a tak jej odvrátit od boje v řadách pokrokových sil proti kapitalismu a proti své vlastní buržoasii*.⁹ Je třeba dodat, že autorem textu nebyl žádný z českých komunistických funkcionářů nebo členů Akčního výboru RŽNO. Přesto skutečnost, že byl otištěn, dokládá postupnou změnu pohledu

6 Provolání. *Věstník ŽNOP*, 5. 3. 1948, s. 109.

7 ABS, f. Židovské organizace (dále jen 425), sign. 425-234-1.

8 Tamtéž. Na místo předsedy RŽNO byl dosazen Julius Lederer. Místo přijal ze zdravotních důvodů jen dočasně a ještě v březnu jej nahradil Emil Ungár. Klíčové osobnosti poválečné obnovy RŽNO a její hlavní představitelé Arnošt Frischer a Kurt Wehle později emigrovali.

9 Prohlášení ústředního výboru Dělnické strany Rumunska o židovské otázce. *Věstník ŽNOP*, 7. 1. 1949, s. 4.

režimu na sionismus a přesun do pozice antisionismu. Navíc se jedná o zřejmě nejzřetelnější dobové odsouzení sionismu na stránkách *Věstníku*. Lze ale dohledat i další články s méně otevřenou kritikou, které jsou podepsány členy předsednictva RŽNO.¹⁰

Samostatnou kapitolu vztahu státu a židovských organizací představuje problematika židovských spolků. Těch existovaly v meziválečném období desítky a plnily různou funkci. Charakteristický pro ně byl různorodý postoj k židovské víře a sionismu. Většina ze 171 židovských spolků¹¹, které fungovaly v Československu v roce 1938, byla nějakým způsobem sionisticky orientována. Existovala ale i řada takových, jež byly založeny Čechožidy, případně ortodoxními Židy.¹² V průběhu druhé světové války všechny židovské spolky z pohledu oficiálních statistik zanikly.

Po roce 1945 bylo obnoveno několik desítek spolků, z nichž drtivá většina byla orientována prosionisticky. Únor 1948 měl na obnově židovskou spolkovou činnost osudový dopad. V roce 1948 činnost formálně vykazovalo 31 spolků, o rok později jich bylo ještě 29, v roce 1950 již jen 12, v roce 1953 už ani jeden¹³ a zakládání nových nebylo povolováno.

Úpadek spolkového života československých Židů nesouvisel jen s ateistickou církevní politikou státu, ale i s celkovým pohledem režimu na spolkovou činnost. Ta se stala nechtěným pozůstatkem Rakouska-Uherska

a první republiky. Postupně došlo k právní negaci jejich předúnorových principů. Veškeré náboženské spolky podléhaly nejdříve Státnímu úřadu pro věci církevní (SÚC), v roce 1951 bylo rozhodováno o jejich existenci přeneseno na národní výbory a ministerstvo vnitra.¹⁴

Jak se do chodu židovských spolků promítly změny, které po únoru 1948 nastaly a které nějak souvisely s postupnou zahraničněpolitickou reorientací československé politiky ve vztahu ke státu Izrael? Na tyto otázky dává odpověď citace ze zprávy sekretariátu ÚV KSČ, kterou vypracovali čelní představitelé komunisty ustaveného Svazu československo-izraelského přátelství Walter Stamberger a Vladimír Waigner: *Dne 23. 10. 1949 se konaly v Bratislavě porady Ústředního svazu cionistického¹⁵ pro ČSR, jakož i představitelů strany MAPAM (Sjednocená strana pracujících – pozn. aut.). Ze zprávy, uveřejněné v bulletinu Mapam z 29. m. m., který přikládáme, je patrna linie další práce cionistů u nás, t. j. šíření cionistické ideologie pod pláštíkem „nekompromisně socialistického světového názoru“, zvýšení tlaku na židovské občany ve věci vystěhovalectví, finanční a jiná všestranná podpora státu Izrael, vybírání peněz na vyslání delegace na cionistický sjezd v Jerusalemě a boj proti „osočovací kampani proti alija“¹⁶, vedené určitými kruhy“.* [...] Protože se domníváme, že masové vystěhovalectví do Izraele – hlavní činnost cionistické

organizace – je v podstatě skončeno, že šíření nacionalistické, reakční ideologie mezi občany našeho státu odporuje zásadně linii strany, že jakákoliv a hlavně finanční podpora státu Izrael je nezákonná a nepřijatelná, nevidíme důvodu pro další pokračování činnosti cionistických organizací v Československu. [...] Z výše uvedených důvodů navrhuje, aby cionistické organizace v ČSR byly rozpuštěny a aby současně s doručením výměru o zastavení činnosti byly jejich místnosti a písemný materiál o činnosti a finančních transakcích zajištěny, aby se žádné doklady nemohly ztratit.¹⁷ Jak vidno, sionismus byl považován za reakční a nacionalistickou ideologii a sionistické organizace byly koncem roku 1949 předurčeny k zániku – jejich počet se postupně snižoval a písemný materiál několika z nich byl skutečně zajištěn.¹⁸

Mezi spolky, jejichž činnost byla po válce obnovena, byl i Ústřední svaz sionistický (ÚSS, slovensky Ústredný svaz cionistický, často používaná zkratka ÚSC). Ten sehrál významnou roli v procesu se Šimonem Ornsteinem. ÚSS byl v meziválečném Československu nejdůležitějším orgánem sionistického hnutí.¹⁹ Po válce byl jeho vliv snad ještě výraznější. Vzhledem k nižšímu počtu spolků snáze získával vliv a spolupodílel se na chodu mnoha z nich. Navíc intenzivně spolupracoval s některými zahraničními organizacemi (např. s Jointem²⁰) a po vzniku státu Izrael i s izraelským vyslanectvím.

10 Např. KREIBICH, Karel: Pěstujeme přátelství s Izraelem. *Věstník ŽNOP*, 19. 11. 1948, s. 515.

11 KŘEŠTAN, Jiří a kol.: *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*. Sefer, Praha 2001, s. 79.

12 Podrobně k rozvoji sionistického hnutí a jeho soupeření s čechožidovstvím např. ČAPKOVÁ, Kateřina: *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918–1938*. Paseka, Praha – Litomyšl 2005.

13 KŘEŠTAN, Jiří a kol.: *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 79.

14 Problematiku spolků upravoval zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních.

15 V řadě dobových pramenů je pojem sionismus (a jeho různé tvary) psán takto. Vychází to pravděpodobně ze slovenštiny, která ještě v 50. letech psala sionismus s „c“ na začátku.

16 Termín „alija“ je využíván pro označení židovské imigrace do Palestiny (Izraele) od konce 19. století do současnosti.

17 NA, f. KSČ-ÚV 1945–1989, Praha – komise I, sv. 10, a. j. 153, Zpráva sekretariátu ÚV KSČ o činnosti cionistických organizací, 5. 11. 1949, s. 92.

18 Dnes jsou tyto dokumenty součástí fondu Židovské organizace uloženého v Archivu bezpečnostních složek.

19 ČAPKOVÁ, Kateřina: *Češi, Němci, Židé?*, s. 223. ÚSS usiloval o sdružení všech sionistických spolků v ČSR.

20 Plným názvem American Jewish Joint Distribution Committee (JOINT či JDC). Poskytoval a stále poskytuje humanitární pomoc Židům

Činnost ÚSS byla obnovena dne 5. července 1945. Jeho původní sídlo v Moravské Ostravě bylo přesunuto do Bratislavy. Podle informací z roku 1947 bylo na Slovensku obnoveno 110 místních skupin s 5 500 členy a v Čechách a na Moravě 52 skupin s 1 800 členy.

Podle stanov měl Svaz *napomáhat vytvoření a budování veřejnoprávně zajištěné domoviny Židů v Palestině*.²¹ Tohoto cíle dosahoval prostřednictvím převýchovy židovského obyvatelstva, přípravou vystěhovalců do Palestiny a vyučováním a rozšiřováním hebrejštiny. Kromě těchto spíše osvětových aktivit organizoval ÚSS finanční sbírky určené pro sionistické účely spojené s budováním státu Izrael. Ve spolupráci s Jointem spravoval také Palestinský úřad (PÚ) v Praze, jehož hlavním účelem byla pomoc s emigrací z ČSR. Po zřízení izraelského vyslanectví přešla většina úkolů PÚ do kompetence tohoto zastupitelského úřadu a v rámci ÚSS byly některé jeho aktivity přeneseny na KKL – Židovský národní fond (Keren Keyemeth LeIsrael).²²

Koncem roku 1950 začaly úřady řešit budoucnost ÚSS. Dne 22. prosince 1950 žádalo ministerstvo vnitra Státní úřad pro věci církevní o sdělení, zda je další trvání Ústředního svazu sionistického opodstatněné a žádoucí. Ve dnech 25. a 26. března 1951 se sešlo valné shromáždění ÚSS ve slovenské Sliachi. Neslo se

„v radostné atmosféře“, jelikož se *na tomto Valném shromáždění poprvé v dějinách hnutí sešli delegáti vyslaní výlučně členy pokrokové smýšlejících skupin a ne reakčními skupinami*.²³ O rozpuštění spolku ale nebyla řeč. Náznak chystaného zrušení je snad možné vnímat v projevech řečníků, kteří zdůrazňovali tezi, že se vznikem státu Izrael se změnil základní úkol sionistického hnutí v diaspoře na kulturní sionismus, což nejlépe dokládá skutečnost, že tam, kde sionistické organizace už neexistují, židovská pospolitost na poli politického sionismu vůbec nechybí. *A tam, kde sionistická federace koná svoji funkci, omezuje se její činnost výlučně na pole kulturní a hospodářské*.²⁴

Situace se změnila v květnu 1951. Předseda ÚSS Jozef Büchler, který stál v jeho čele po emigraci svého předchůdce Oskara Krasňanského, svolal na červen do Bratislavy mimořádné valné shromáždění. Není bohužel jasné, kdy přesně vedení Svazu začalo neoficiálně jednat o rozpuštění. Bylo to již před sjezdem v březnu 1951? V zápise z mimořádného valného shromáždění je uvedeno, že výkonný výbor schválil návrh na rozpuštění ÚSS na svém zasedání 22. června 1951, tedy dva dny před jeho zahájením. V rozeslané pozvánce Büchler uvedl, že mimořádné valné shromáždění je svoláno „shodou určitých okolností“. Delegáti si měli připravit vyúčtování k 31. květnu 1951, stav pokladny, popis inventáře a další

materiály organizačního charakteru. Tento pokyn mohl dát tušit, jaký bude program shromáždění.

Valné shromáždění se sešlo dne 24. června 1951. Výkonný výbor přednesl návrh na rozpuštění Svazu, přičemž neuvedl žádné konkrétní důvody. Bylo jen řečeno, že *za stávajících okolností není další existence Ústředního svazu sionistického pro ČSR opodstatněná*.²⁵ Návrh byl jednomyslně schválen a celé shromáždění trvalo pouze dvě hodiny. O více než rok později byl výměrem ÚNV Bratislava v 9. září 1952 ÚSS definitivně rozpuštěn na základě údajně prokázané protistátní činnosti a jeho majetek propadl státu.²⁶ Jak uvidíme dále, Büchlerovi to, že „plnil úkoly strany“, nepomohlo.

Jak již bylo zmíněno, ÚSS zaštiťoval finanční sbírky, které organizovaly spolky KKL a Keren Hayesod (Zakládací fond). Význam sbírek a tím i role ÚSS stoupla po navázání užší spolupráce mezi zástupci rodičoho se státu Izrael a československé vlády. Většina výtěžků se na základě povolení Národní banky převáděla do Palestiny.²⁷ Dary se využívaly i k dotování sociální činnosti židovských obcí v ČSR nebo k financování přeškolovacích kurzů pro zájemce o vystěhování do Izraele. Například sbírka Bitachon (bezpečnost) vynesla podle StB k 22. červnu 1948 16,5 milionu korun.²⁸ Zisk ze sbírky označované jako Magbith byl na základě žádosti

v nouzi. Aktivní byl již v období první světové války. Finanční zdroje čerpá převážně z příspěvků vybraných židovskými obcemi v USA. V komunistickém Československu byla jeho činnost 31. ledna 1950 zakázána.

21 ABS, f. 425, sign. 425-222-4, Stanovy ÚSS, s. 37.

22 NA, f. KSČ-ÚV 1945-1989, Praha – komise I, sv. 7, a. j. 108, Poznatky na sionistické a jiné židovské organizace zaslány prvním tajemníkem ÚV KSČ Antonínem Novotným na ministerstvo vnitra 23. 10. 1956, s. 2-4.

23 ABS, f. 425, sign. 425-240-3, Zápisnica spísaná na Valnom zhromaždeniu Ústredného svazu sionistického pre ČSR na Sliachi v dňoch 25. a 26. marca 1951, s. 43 (překlad citace ze slovenštiny autor).

24 Tamtéž, s. 48.

25 ABS, f. 425, sign. 425-222-5, Zápisnica spísaná na mimoriadnom valnom zhromaždeniu Ústredného svazu sionistického v Bratislave, konaného dňa 24. júna 1951, s. 34 (překlad citace ze slovenštiny autor).

26 NA, f. KSČ-ÚV 1945-1989, Praha – komise I, sv. 7, a. j. 108, Poznatky na sionistické a jiné židovské organizace zaslány prvním tajemníkem ÚV KSČ Antonínem Novotným na ministerstvo vnitra 23. 10. 1956, s. 2.

27 Tamtéž, sv. 10, a. j. 153, s. 80-81.

28 Tamtéž, sv. 7, a. j. 108, Poznatky na sionistické a jiné židovské organizace zaslány prvním tajemníkem ÚV KSČ Antonínem Novotným na ministerstvo vnitra 23. 10. 1956, s. 2.

izraelského vyslance uvolněn v listopadu 1948 Národní bankou a využit ke krytí devizových závazků státu Izrael. Jednalo se přibližně o 40 milionů Kčs. Existovaly i další sbírkové fondy – např. sbírka Hagana²⁹ vynesla 42 522 000 Kč.³⁰

Je pravděpodobné, že se ÚSS v souvislosti s převáděním získaných finančních prostředků do Izraele snažil v mnoha případech obcházet nebo „ohýbat“ československou legislativu. Dle Bezpečnosti dokonce mnohdy zneužíval výtěžky sbírek k financování závadné činnosti v ČSR jako uplácení, úhradám upouštěcích pokut v trestních případech obviněných sionistických agentů a pod.³¹ ÚSS také velmi pravděpodobně podporoval ilegální migraci, ve spolupráci s izraelským vyslanectvím usiloval o nelegální převádění majetku židovských emigrantů a vyvíjel i další alespoň částečně nezákonné aktivity. Dokládá to torzovitá dokumentace pocházející z přelomu let 1948 a 1949, zachycující finanční kontrolu sbírek a hromadného vystěhovávání. Například zpráva nazvaná *O dosavadním výsledku šetření provedeném z příkazu sdr. Dr. O. Fischla ve věci hromadného vystěhování občanů židovského vyznání do Palestiny*³² obsahuje rozsáhlé negativní hodnocení aktivit ÚSS a nakládání s výtěžky sbírek. Pisatel dokumentu, jehož autorství není bohužel v textu uvedeno, posuzoval situaci na konci srpna 1948. Dá se proto předpokládat, že skutečně hodnotil reálný stav věci a nepracoval „na zakázku“ a s úmyslem budoucího zneužití zprávy v rámci trestního řízení. Ve zprávě se můžeme například dočíst, že *dalším šetřením bylo zjištěno,*

*že část výzbroje dodávaných letounů, náhradní díly, pohonné hmoty a výstroj pilotů mají býti placeny v Kčs a nikoli ve valutách; bylo zřejmé, že jde o pokus obejít předpisy devizového zákona a to pod krytím vyslanectvím Izraele. [...] Zjistil jsem existenci těchto fondů [...] Fond Hagana dotovaný rovněž ze sbírek a určený pro sociální účely v rámci ČSR pro židovské příslušníky. Tento fond spravuje Ústřední svaz Sionistický za spolupráce s organizací JONT (sic). Prakticky to znamená, že z určené dotace dolarové pro sociální účely ČSR pro to které období proplatí Sionistický svaz z peněz získaných sbírkami pokud možno největší část v Kčs a vyúčtuje JONTU (sic) pouze schodek, který je poukázán ve valutě. To znamená, že místo určené dotace na př. 100.000- \$ proplatí zde v Kčs z místních zdrojů 4,000.000- Kčs a vzniklý schodek jeden milion je proplacen teprve ve valutě. Zůstává tedy k dispozici v daném případě 80.000- \$ v zahraničí Ústřednímu svazu Sionistickému na úkor Národní banky.*³³ V závěru zprávy její autor konstatuje, že stát Izrael zneužívá přátelství a benevolenci naší vlády, a proto navrhuje likvidaci všech stávajících fondů a provedení řádné revize v rámci suverenity a platných zákonů našeho státu.³⁴ Oprávněnost kritiky činnosti ÚSS, izraelského vyslanectví a chaotického řízení pomoci státu Izrael dokládá řada dalších dokumentů z přelomu let 1948 a 1949. Ty pojednávají například o podplácení při snaze urychlit vydávání cestovních dokladů nebo o naprosto nekontrolovaném a živelném provozu na letišti v Žatci, které od května do srpna 1948 sloužilo k transportu vojenské techniky do Izraele.

Zmiňovaný Oskar Krasňanský figuruje v několika dokumentech týkajících se ilegální činnosti ÚSS. Ve zprávě o *nezákonné hospodářské činnosti představitelů židovských organizací v ČSR* je uvedeno, že z materiálů, které byly zabaveny kontrolou min. financí Oskaru Krasňanskému, předsedovi Ústř. svazu sionistického pro ČSR, t. č. ve vazbě, pro důchodové delikty, vyplývá důvodné podezření, že funkcionáři řečeného svazu se zabývají nezákonným transferem zboží do Palestiny a devizovými machinacemi, které provádějí v souvislosti s oficiální, resp. legální činností. [...] Krasňanský je pověřen organisováním a shromažďováním sbírek na vybudování státu Izrael. [...] Stává důvodné podezření, že ze sbírek jest financován též nezákonný vývoz zboží.³⁵ Na tomto místě je třeba připomenout, že výše citovaný dokument pochází ze září 1948. Ještě v srpnu přitom byl v provozu letecký most do Izraele.

Nelegální aktivity ÚSS byly v rámci procesu s Ornsteinem zneužity a zveličovány (finanční sbírky byly zmiňovány také v rámci procesu se Slánským). Na druhou stranu je nutné otevřeně říci, že izraelské vyslanectví i ÚSS s největší pravděpodobností opravdu občas obcházely a „ohýbaly“ československou legislativu. Byť z pochopitelných a často velmi humánních důvodů.

Procesy se Šimonem Ornsteinem a spol. a s Mordechajem Orenem

Cílem politických procesů, které je možné označit jako procesy „s vnějšími nepřáteli“, bylo obvykle umrtvení diplomatických styků se znepřátelē-

29 Hagana byla židovská vojenská organizace, které působila na území Palestiny v době britského mandátu v letech 1920–1948. Stála na straně prvního izraelského předsedy vlády Davida Ben Guriona. Stala se základem pro vybudování izraelské armády.

30 NA, f. KSČ-ÚV 1945–1989, Praha – komise I, sv. 7, a. j. 108, Poznatky na sionistické a jiné židovské organizace zaslaný prvním tajemníkem ÚV KSČ Antonínem Novotným na ministerstvo vnitra 23. 10. 1956, s. 2.

31 Tamtéž, s. 4.

32 Tamtéž, a. j. 104, nedatováno (pravděpodobně září 1948), s. 1–4. „Svérázný“ titul „sdr.“ znamená „soudruh doktor“.

33 Tamtéž, s. 3.

34 Tamtéž, s. 4.

35 ABS, f. 425, sign. 425-227-1A, Nezákonná hospodářská činnost představitelů židovských organizací v ČSR, 24. 9. 1948, s. 55–56.

nými státy a likvidace jejich kulturní činnosti v Československu.³⁶ Zpočátku takto zacílené procesy mířily proti diplomatům (přibližně do roku 1951), později se vzhledem k pokročilému stadiu rozkladu diplomatických styků s mnoha státy změnila jejich koncepce. Tvůrci procesů si postupně začali všimnat každého, kdo měl nějakou spojitost se Západem a s USA.³⁷

Koncem roku 1951 byli zatčeni dva izraelské občany – Šimon Ornstein (zadržen 8. prosince 1951 ve vlaku do Vídně³⁸) a Mordechaj Oren (zadržen 31. prosince 1951 v Českých Velenicích na cestě do Vídně³⁹). Cílem jejich perzekuce nebyla primárně výše popsaná snaha podkopávat diplomatické vztahy s Izraelem, ani potlačovat židovské kulturní a spolkové aktivity. Bezpečnost v jejich případech cílila jiným směrem. Smutná role, která Ornsteinovi a Orenovi připadla, totiž souvisela s procesem se Slánským. Poté, co v něm oba „odehráli“ svou roli, dočkali se procesů vlastních.

Proces se Šimonem Ornsteinem a spol.

Šimon Ornstein byl izraelský občan a diplomat. Narodil se 21. prosince 1904 v Bedevle u Tačova na Podkarpatské Rusi. Vystudoval gymnázium a po ukončení studií pomáhal až do roku 1930 s rodinným obchodem. V roce 1934 se vystěhoval do Palestiny. Po vzniku státu Izrael a vybudování



Mordechaj Oren po zatčení



Foto: NA

vání jeho pražské ambasády pracoval jako vedoucí jejího obchodního oddělení. Již předtím ale pobýval v Praze a aktivně se podílel na organizování zbrojních dodávek, budování a výcviku brigády židovských dobrovolníků a vyřizování výjezdních povolení.⁴⁰

V procesu, který se odehrál před Nejvyšším soudem ve dnech 5. až 7. srpna 1953, byl odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody. Podle obžaloby byl hlavou skupiny spiklenců, kteří rozvraceli hospodářskou základnu lidově demokratického Československa a prováděli na našem území špionáž ve prospěch Izraele a Spojených států.

Spolu s ním bylo odsouzeno dalších deset osob. Šlo např. o Jozefa Büchlera, předsedu ÚSS, generálního tajemníky ÚSS Ervína Steinera a Mikuláše Sterna, Adolfa Reicha, vedoucího PÚ v Bratislavě, a Ondřeje Oráče, tajemníka PÚ v Bratislavě.⁴¹

Výše uvedené naznačuje, že proces se Šimonem Ornsteinem a spol. byl zaměřen na židovské spolky a také na oblast Slovenska. Charakter „podvratné činnosti“ sionistických organizací je zmíněn hned v úvodu obžaloby, která konstatuje, že *vyšetřováním nepřátelské činnosti protistátního spikleneckého centra v ČSR, vedeného Slánským, bylo zjištěno, že*

36 KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Barrister & Principal, Brno 2008, s. 115.

37 Tamtéž.

38 ABS, f. Vytříděné spisy sekretariátu ministra vnitra (dále jen 319), sign. 319-4-27, Shimeon Orenstein – zajištění, 3. 1. 1952.

39 ABS, f. MNB, k. 60/1, Žádost o ponechání ve vazbě a o povolení výkonu vazby u velitelství státní bezpečnosti, 25. 1. 1952.

40 Ivo Pejčoch ve své studii píše o Ornsteinovi toto: *Podle dostupných materiálů absolvoval základní školní docházku a potom vystudoval gymnázium. Po maturitě se živil obchodem a po obsazení zbytku českých zemí roku 1939 odešel do exilu a vstoupil do vojenských jednotek ve Velké Británii, po válce demobilizoval v hodnosti četaře. Pozoruhodné je, že se o jeho službě v armádě nedochovaly vojenské záznamy, ale zkušenost ukazuje, že nejde o zcela ojedinělý případ. Je rovněž možné, že nebyl v Anglii příslušníkem československých, nýbrž britských jednotek.* PEJČOCH, Ivo: *Politické procesy s Šimonem Ornsteinem a Mordechajem Orenem – antisemitské tendence v komunistickém Československu*, s. 146. V životopisných údajích týkajících se Ornsteina se tedy s Pejčochem zásadně rozcháším. V nedatovaném osobním dotazníku, uloženém v NA, f. Nejvyšší soud – nezpracováno, sp. zn. 1T 4/53, osobní spis Šimon Ornstein, je uvedeno: *Jsem syn malého obchodníka. Po skončení školy jsem pomáhal rodičům až do roku 1930, kdy jsem nastoupil do Hechalucu, abych se vystěhoval do Palestiny, což se stalo v roce 1934.*

41 Dále se jednalo o Ervína Vránu, Roberta Mikuláše Kardoše, Alžbětu Breznitzovou, Ferdinanda Herlingera a Štefana Potroka. NA, f. Nejvyšší soud – nezpracováno, sp. zn. 1T 4/53, obžaloba 15. 7. 1953.

v Československu vyvíjely nepřátelskou činnost sionistické organizace. Představitelé těchto organizací pod vedením svých mezinárodních centrál a Izraelského vyslanectví v Praze prováděli v naší lidovědemokratické republice špionážní a rozvratnou činnost, organizovali okrádání Československa zneužíváním vystěhovalectví k vývozu cenností a jiných hodnot z ČSR, jakož také protizákonné sbírky a jinými způsoby škodili lidovědemokratickému Československu. Současně bylo zjištěno, že sionisté a židovští buržoazní nacionalisté představovali jednu z hlavních opor zneškodněného spikleneckého centra Slánského.⁴²

Obvinění dle obžaloby pod vedením Izraelského vyslanectví v Praze [...] rozvraceli hospodářskou základnu lidovědemokratického Československa. Tuto svojí zločineckou činnost prováděli organizováním ilegálních útěků sionistických, kapitalistických a jiných nepřátelských živelů z ČSR, vyvážením majetkových hodnot z ČSR a prováděním protizákonných sbírek. Kromě toho podávali špionážní zprávy politického a hospodářského rázu sionistickým centrálám a americkým imperialistům.⁴³

Za důkaz těchto chimérických obvinění byla označena činnost Ústředního svazu sionistického. Podle obžaloby sionisté zřídili po druhé světové válce ÚSS (a další organizace, jako například Svaz rasově pronásledovaných) a snažili se pomocí legálním způsobem získaných pozic provádět protizákonnou činnost. Jedním z hlavních úkolů ÚSS byla údajně snaha poškozovat československé hospodářství prostřednictvím různých protizákonných sbírek. Ornstein k nim 6. listopadu 1952, tedy něko-



Šimon Ornstein po zatčení



Foto: NA

lik dní před zahájením procesu se Slánským, údajně vypověděl: V Československu jsme organizovali různé sionistické sbírky [...] jejich účelem bylo co nejvíce československé hospodářství finančně oslabit. Takto získaný kapitál byl používán k podvodným nákupům hospodářských strojů a strojního zařízení z továren, které v té době Československo samotné nutně potřebovalo. Plnění takových úkolů jsme docílili za pomoci sionistických živelů v Komunistické straně a ve státním aparátu.⁴⁴ Sionisté údajně falšovali účetnictví a ukládali hotovost na tajná konta, ze kterých následně financovali svou ilegální činnost.

Jak již bylo uvedeno, organizování sbírek bylo běžnou součástí aktivit židovských organizací a je pravděpodobné, že část získaných peněz byla skutečně používána nelegálně (například na uplácení úředníků při snaze získat povolení pro žadatele usilující

o vystěhování do Izraele). Způsob, jakým režim v obžalobě i v rozsudku zneužil existenci židovských fondů a sbírek, je ale neslučitelný s jejich hlavním účelem. Z dokumentů, které Bezpečnost získala při rušení ÚSS, byly účelově vybírány takové, které umožňovaly obvinít zaměstnance ÚSS z nelegální činnosti.⁴⁵

Další bod obžaloby souvisel s masovým vystěhovalectvím sionistů, buržoazních nacionalistů a hlavně kapitalistů.⁴⁶ Vystěhovalectví bylo podle ní zneužíváno k vývozu cenných věcí (zlata, valut, drahých koberců a uměleckých předmětů) a výrobních prostředků (např. vybavení pro dílny), čímž ČSR údajně vznikla škoda ve výši 6 miliard Kčs.⁴⁷ Podle Ornsteinových výpovědí byl v tomto ohledu nápomocný především náměstek ministerstva financí Otto Fischl⁴⁸. Aby byla vystěhovalcká akce co nejefektivnější, zapojili sionisté do ní všechny

42 Tamtéž (překlad této a dalších slovenských citací z obžaloby a rozsudku autor).

43 Tamtéž.

44 Tamtéž.

45 Některé záznamy o hospodaření ÚSS a nakládání s penězi ze sbírek je možné dohledat v ABS, f. 425, sign. 425-222-1, 425-222-2, 425-222-3, 425-222-4 a sign. 425-223-1 a 425-223-2.

46 NA, f. Nejvyšší soud - nezpracováno, sp. zn. 1T 4/53, obžaloba, 15. 7. 1953.

47 Tamtéž.

48 Otto Fischl (1902–1952) byl v rámci procesu se Slánským odsouzen k trestu smrti. V roce 1948 pracoval na ministerstvu financí, kde byl

svoje organizace, spolu s palestinským úřadem a americkou sionistickou organizací JOYND (sic), která se zabývala prováděním špionáže, devizovými machinacemi, šmelinou a pašováním.⁴⁹ Je třeba zdůraznit, že na obžalobě je část pravdy. Při emigraci se českoslovenští občané skutečně pokoušeli v různé míře vyvážit věci, které vyvážit nesměli. Dokládají to především hlášení z náhodných kontrol vlaků, v nichž emigranti opouštěli ČSR. Kdo konkrétně jim pomáhal a jaká byla celková hodnota ilegálně vyvezených předmětů, se již pravděpodobně nedozvíme. Dá se ale předpokládat, že nemohly při počtu přibližně 15 000 až 20 000 emigrantů dosáhnout hodnoty uváděné „znaleckou komisí“.

Obžaloba přinesla i „důkazy“, že někteří obžalovaní sionisté vyvíjeli nelegální činnost již v období Slovenského státu spoluprací s Tisovým režimem a fašisty a v období Slovenského národního povstání měli za úkol *vyhýbat se bojům a co nejméně vystavovat svůj život v nebezpečí*.⁵⁰ Büchler byl donucen vypovědět, že v době Slovenského národního povstání byli shozeni na povstalecké území parašutisté z Palestiny, kteří společně s Chavívou Rajkovou⁵¹, která přiletěla z Palestiny s anglickou misí, přinesli pokyny od sionistické exekutivy pro další sionistickou činnost. Především aby ihned po osvobození byla obnovena organizace se všemi korporacemi, jako Palestinský úřad, Židovské národní fondy a další, které musí ihned zahájit

svou další činnost, abychom využili poválečného zmatku a obsadili důležitá místa na všech úsecích.⁵² Prozíravost sionistů pak podle prokuratury dokládají doznání o účelovém vstupování do Komunistické strany Slovenska ke konci války.

Poslední bod vykonstruované obžaloby souvisel s přímou špionážní činností. Za pomoci izraelského vyslance Ehuda Avriela⁵³ a jeho utajeného spolupracovníka Eugena Löbla, náměstka ministra zahraničních věcí odsouzeného na doživotí v procesu se Slánským, sionisté údajně prostřednictvím obchodní společnosti Merkuria⁵⁴ prováděli špionáž hospodářského charakteru. Zaměstnancům izraelského vyslanectví Felixi Doronovi a Simonu Ornsteinovi měly být předávány informace o potřebách československého těžkého průmyslu, jakož i tajné patenty z oblasti chemické výroby a výroby skla.⁵⁵

A co bylo přičítáno Ornsteinovi? Podle vynucené výpovědi měl za úkol *za každou cenu udržet v Československu legální sionistické organizace, pro potřebu Američanů [...] odčerpávat z lidovědemokratického Československa co nejvíce finančních prostředků, zakoupit za tyto prostředky, tedy fakticky za československé peníze různé zboží a vypézt ho do Izraele [...] organizovat masové transporty nepřátel ze zemí lidových demokracií*.⁵⁶

Jak bylo zvykem u mnoha procesů v padesátých letech, padlo i při hlavním líčení v případě Ornstein

a spol. obvinění z trestných činů velezrady a vyzvědačství. Celá záškodnická činnost byla údajně součástí *kontrarevolučních plánů Slánského a jeho společníků a byla prováděna na podkladě linie určené americkými imperialisty*⁵⁷ a soud měl rozhodování ulehčené „doznáními“ obviněných. Ta byla samozřejmě vynucená. Jediný Mikuláš Stern zcela popřel veškerou trestnou činnost, odolal fyzickému a psychickému nátlaku, ale „usvědčily“ ho výpovědi ostatních obžalovaných.

Rozsudku nescházel ani povinný ideologický rozměr: imperialisté se údajně nemohli smířit se skutečností, že země osvobozené Rudou armádou od fašistické nadvlády si vybraly takovou formu vlády, jaká nejlépe vyhovuje širokým vrstvám pracujících. Imperialistický tábor se prostřednictvím agentů údajně snažil odtrhnout lidovědemokratické země od Sovětského svazu a obrátit je zpět ke kapitalistickému vykořisťování. A jak údajně ukázal již proces se Slánským, podstatnou roli v těchto plánech měl hrát sionismus a síť jeho organizací po celém světě: *Sionismus jako židovské buržoazně nacionalistické hnutí, rozprostřené po celém světě, velmi dobře zapadal do plánů amerických imperialistů, namířených proti životně důležitým zájmům pracujících v lidově demokratických zemích. Toto hnutí dostalo nový impuls, když po druhé světové válce byl na území Palestiny vytvořen samo-*

pověřen řízením trestní finanční agendy a celním dozorem. Paradoxně to byl právě on, kdo nabádal k dodržování předpisů a přísným kontrolám při celním odbavení Židů emigrujících do Izraele.

49 NA, f. Nejvyšší soud - nezpracováno, sp. zn. 1T 4/53, obžaloba, 15. 7. 1953.

50 Tamtéž.

51 Slovenská rodačka Chavíva Reiková (1914–1944) byla sionistická aktivistka a členka výsadkové skupiny, která byla v roce 1944 vysazena na Slovensku. Bojovala v rámci Slovenského národního povstání, byla zajata a koncem listopadu 1944 popravena.

52 NA, f. Nejvyšší soud - nezpracováno, sp. zn. 1T 4/53, obžaloba, 15. 7. 1953.

53 Ehud Avriel (1917–1980) byl izraelský politik a diplomat. Po založení státu Izrael v květnu 1948 byl jmenován prvním izraelským vyslancem pro ČSR a Maďarsko. Na území ČSR pobýval od prosince 1947 a z pohledu Izraele byl klíčovou osobou, která zajišťovala uzavírání dohod o nákupu zbraní, výcviku vojáků a emigraci československých občanů do Izraele.

54 NA, f. Nejvyšší soud - nezpracováno, sp. zn. 1T 4/53, obžaloba, 15. 7. 1953.

55 Tamtéž, rozsudek, 28. 8. 1953.

56 Tamtéž, obžaloba, 15. 7. 1953.

57 Tamtéž, rozsudek, 28. 8. 1953.

statný židovský stát Izrael, ze kterého se americkým imperialistům podařilo za ochotné pomoci židovské buržoazie vytvořit na podkladu známého plánu Morgenthau-Achesca nárazníkový stát, vojenskou základnu v chystané válce proti Sovětskému svazu.⁵⁸

V rozsudku soudci akcentovali spolupráci s „americkou špionážní organizací JOINT“ a hospodářský rozměr trestné činnosti spojený s vývozem majetku emigrantů: *Největší činnost však všichni obvinění vyvinuli na úseku hromadného vystěhovalectví a vývozu majetku.*⁵⁹ Na více místech než v obžalobě je také zdůrazňována spolupráce s Otto Fischlem, který některým obviněným údajně dával pokyny k nakládání s finančními sbírkami nebo rady, jak postupovat při vývozu svršků.

Vynesené tresty svou výší zapadají do obrazu doby. Šimon Ornstein byl odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí, Ervín Steiner na 20 let, Ferdinand Herlinger na 22 let, Jozef Büchler na 23 let, Mikuláš Stern na 21 let.⁶⁰ Ve zdůvodnění vysokých trestů soud uvedl, že *stupeň nebezpečnosti trestného činu je [...] velmi vysoký. Při určování stupně nebezpečnosti pro společnost Nejvyšší soud bral ohled na znalecké posudky vládních komisí, které alespoň přibližně zjišťovaly škody zapříčiněné [...] masovými transfery velkých majetkových hodnot vypašovaných do Izraele a jiných kapitalistických států, které podle posudku vládní komise činí přibližně 5 miliard Kčs a v důsledku různých machinací a zneužívání restitučního zákona asi 7 miliard Kčs.*⁶¹

Ornstein byl vězněn na Mírově a na Pankráci. Izraelská vláda, vyslanec-

tví v Praze i židovské organizace ve světě usilovaly o jeho propuštění. Toho bylo dosaženo na podzim 1954, tedy poměrně brzy. Ornstein byl propuštěn z výkonu trestu a vyhoštěn do Izraele.

Ostatní vězňeni žádali opakovaně o revizi procesu. O možnosti obnovy trestního a soudního řízení jak v otázce viny, tak v otázce trestu jednal Nejvyšší soud ve dnech 18.-20. června 1958. Všichni odsouzení tehdy popisovali nehumánní postupy Bezpečnosti s tím, že byli k přiznání donuceni mučením, bitím, psychickým nátlakem, odpíráním spánku, hladověním. V některých případech jim bylo vyhrožováno i uvězněním rodinných příslušníků.⁶² Nejvyšší soud přesto nedošel k závěru, že by byly nové skutečnosti natolik závažné, aby opodstatňovaly revizi trestů, a žádost o obnovu řízení zamítl. Vězni byli propuštěni na svobodu až v rámci prezidentské amnestie v roce 1960.

Proces s Mordechajem Orenem

Izraelský politik a diplomat Mordechaj Oren byl ústřední - a na rozdíl od procesu s Ornsteinem jedinou - postavou dalšího vykonstruovaného procesu s antisionistickým podtextem, na jehož základě byl dne 9. října 1953 odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 15 let. Jádro obžaloby bylo podobné jako v případě Šimona Ornsteina: *Vyšetřováním spikleneckého centra, vedeného Rudolfem Slánským, bylo prokázáno, že důležitou úlohu v nepřátelské činnosti tohoto centra měli sionisté a jejich organizace. [...]*

*vládnoucí kruhy kapitalistického Izraele vysílají do zemí lidové demokracie své sionistické agenty. Jedním z takových významných mezinárodních sionistických agentů je i obviněný Mordechai Oren.*⁶³

Oren se narodil 16. března 1905 jako Markus Orenstein v Podhájích v Polsku do rodiny výčepního. Již v mládí se podílel na aktivitách židovské organizace Hašomer Hacair⁶⁴ a v roce 1929 emigroval do Palestiny, kde žil v Kibucu Nescion. Ve třicátých letech pobýval pracovně (jako člen ústředního výboru Hašomer Hacair) déle než rok v Německu, půl roku v Československu a několik měsíců v Londýně. V roce 1945 převzal funkci člena předsednictva židovských odborů a po vzniku strany Mapam se stal členem ústředního výboru a jejího politického byra. V letech 1945-1950 navštívil několikrát Československo, setkal se s některými představiteli KSČ a zajišťoval podporu vznikajícímu státu Izrael (podílel se na dojednávání zbrojních dodávek i organizaci židovské brigády cvičené v Libavě).

Podnětem k jeho zatčení, ke kterému došlo 31. prosince 1951 ve vlaku do Vídně, byly údajně výpovědi Ornsteina. Dle návrhu na zatčení ze 7. ledna 1952 *Oren přišel na území ČSR s přímým úkolem napomáhat k osvobození čl. st. občanů-sionistů, zatčených pro protistátní činnost (ilegální transporty, převážení majetkových hodnot atd.) pomocí známých [...] Protože by mohl Oren dále působit v ČSR, případně uprchnouti z ČSR, navrhuji, aby byl zatčen a dopraven do věznice Ruzyň, a zahájeno proti němu vyšetřování.*⁶⁵

58 Tamtéž.

59 Tamtéž. Rozsudek u řady obviněných zdůrazňoval i další v této studii nezmiňované protistátní činnosti.

60 Další odsouzení byli Adolf Reich na 13 let, Ervín Vrána na 10 let, Ondřej Oráč a Robert Mikuláš Kardoš na 9 let a Alžběta Breznitzová a Štefan Potrok na 7 let. Tamtéž.

61 Tamtéž.

62 V jedné z výpovědí Adolf Reich uvádí způsob trýznění, se kterým jsem se doposud nesetkal: *[...] Tak např. jsem dostal na uši sluchátka, do kterých referent křičel.* NA, f. Nejvyšší soud - nezpracováno, sp. zn. 1T 4/53.

63 NA, f. Nejvyšší soud, 1T 12/53, nezpracováno, žaloba Mordechaje Orena, 1. 9. 1953.

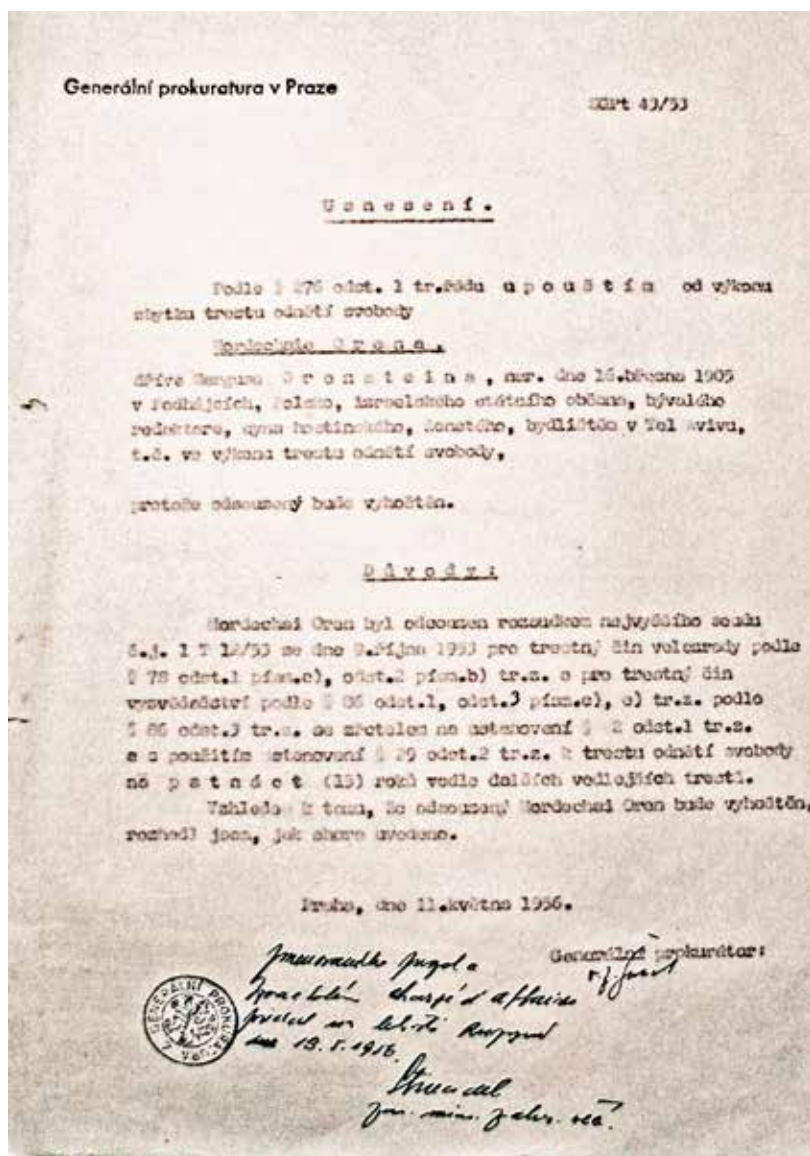
64 Levicově orientovaná mládežnická organizace.

65 ABS, f. MNB, k. 60/1 - 206, Návrh na zatčení, 7. 1. 1952.

Záminkou k zatčení bylo údajné vypršení platnosti jeho vstupního víza, později bylo vzneseno obvinění z protistátní činnosti na území Československa i jiných lidovědemokratických států.

Zadržení Orena s Ornsteinem vyvolalo pozornost izraelského vyslanectví a mělo ohlas i v Izraeli. Československé úřady déle než deset týdnů nepotvrdily, že by o zatčení obou diplomatů něco věděly. Případ byl rozebírán v izraelském levicovém i pravicovém tisku. Koncem února se začalo v izraelském tisku otevřeně psát o zatčení. Izraelské vyslanectví v Praze podalo první oficiální notu v Ornsteinově záležitosti již v prosinci 1951 a od ledna 1952 se dotazovalo na osud obou zadržených mužů. Postupně se mezi československým ministerstvem zahraničí a izraelským vyslanectvím rozproudila ve věci Oren – Ornstein čilá korespondence. Vyslanec Arje Kubovy se periodicky chodil dotazovat ve věci *Orena a Ornsteina*, je zaznamenáno v dokumentech.⁶⁶

Korespondence a úřední návštěvy pokračovaly až do roku 1956, kdy byl Oren vyhoštěn. Československé úřady „mlžily“ a na dotazy odpovídaly vyhýbavě. Nepodávaly izraelskému vyslanectví žádné relevantní zprávy, nedovolily zaměstnancům izraelského vyslanectví (a to i přes opakované žádosti a urgence) ani manželkám zadržených jejich návštěvu, nesdělovaly žádné podrobnosti o vyšetřování a v podstatě ani o jeho příčinách. Reakce se často omezovaly jen na nicneříkající konstatování typu: *Oren jako izraelský státní příslušník zneužil pohostinství a důvěry čl. lidu tím, že se na území ČSR dopustil trestných činů, namířených proti státu.*⁶⁷



Rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu Mordechaje Orena z května 1956

Foto: ABS

Oren byl v průběhu roku 1952 podroben mnoha výslechům zaměřeným na jeho kontakty s vysoce

postavenými představiteli Československa. Nejčastěji byl dotazován na styky s Vladimírem Clementisem⁶⁸,

66 ABS, f. 319, sign. 319-4-27, Shimeon Orenstein, Mordechai Oren – zatčení v ČSR, 8. 7. 1952.

67 Tamtéž.

68 Vladimír Clementis (1902–1952) byl slovenský komunistický politik. Po druhé světové válce zastával post státního tajemníka na ministerstvu zahraničních věcí. Po smrti Jana Masaryka byl v březnu 1948 jmenován ministrem zahraničí. V roce 1950 byl obviněn ze slovenského buržoazního nacionalismu, v lednu 1951 zatčen a v listopadu 1952 odsouzen v rámci vykonstruovaného procesu se Slánským k trestu smrti. Clementis hrál v letech 1947–1949 významnou roli v rámci vojenské, diplomatické a demografické podpory rodícího se státu Izrael.



Izraelský vyslanec v ČSR v letech 1951 až 1952 Arje Leon Kubovy. V prosinci 1952 byl vyhoštěn jako *persona non grata*, protože jeho jméno bylo spojováno s procesem se Slánským. Foto: ABS

Bedřichem Geminderem⁶⁹ a Rudolfem Slánským. Konfrontován byl také s výpověďmi zatčených v případě Šimon Ornstein a spol.

Ještě před vlastním procesem stanul Oren u soudu jako svědek v monstrprocesu s Rudolfem Slánským. Svědčil hned první den hlavního líčení (20. listopadu 1952). Jeho úlohou bylo dosvědčit propojení Slánského s titovci⁷⁰ a sionisty. Oren v jedné ze svých pozdějších výpovědí uvedl, že

tehdy vypovídal tak, jak mu bylo přikázáno, protože očekával, že Slánský vše popře. Dá se však předpokládat, že „svědčil“ naučeným textem především kvůli nelidským výslechovým metodám a také proto, že mu jeho trýznitelé slibovali propuštění. Nezávisle na sobě to dokládá několik pramenů. Oren skutečnost, že mu byla za svědectví proti Slánskému nabízena svoboda, prozradil spolupřevězci v Leopoldově (byl jím Jozef Büchler, jeden z odsouzených v procesu Ornstein a spol⁷¹). Dokládá to i zápis o pohovoru s odsouzeným Orenem, který uskutečnil prokurátor Eduard Švach v roce 1955 v rámci rozhodování o přehodnocení procesu: *Ke svědecké výpovědi v procesu se Slánským tvrdí, že je celá vymyšlená. Na otázku, zda také před soudem byl donucován křivě svědčit, vypovídá, že tuto výpověď učinil proto, že mu bylo orgány vyšetřování (šedovlasý štábní kapitán, snad Kohoutek) sděleno, že na něm nemá Státní bezpečnost vůbec žádný zájem a že okamžitě půjde domů, když v procese se Slánským vypoví tak, jak je to sepsáno v protokole. Dokonce*

*prý mu dal blanket telegramu, aby pozval do Prahy svoji manželku, aby si zde na něho počkala, protože bude hned propuštěn.*⁷²

Den po Orenově výpovědi u soudu jeden z referentů ministerstva zahraničních věcí uvedl ve zprávě pro ministra: *Ve svědecké výpovědi v procesu se Slánským 20. XI. 1952 uvedl, že příkaz zjistit některé okolnosti o vyšetřování zajištěného Slánského v prosinci 1951 dostal přímo od izraelského vyslance Kubového. [...] Oren tuto skutečnost uvedl dvakrát, přičemž poprvé omylem místo Kubového uvedl Avriela. Na dotaz prokurátora však potvrdil, že chtěl říci „Kubovy“. Orenem dosvědčená skutečnost jasně hovoří o tom, že činnost Kubového nesrovnává se s činností diplomata, že je to činnost špióna. [...] Bylo by možné posledního případu použít na to, aby byl Kubovy jako „persona non grata“ z ČSR vypovězený.*⁷³ Za pozornost stojí skutečnost, že ve svědecké výpovědi Orena otištěné v knize *Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským*⁷⁴ není jméno izraelského vyslance Arje

K dotazu předsedy, zda je správná jeho výpověď při procese se Slánským, obviněný uvádí, že tato výpověď, pokud se týká jeho osoby, není správná, že byl o tuto výpověď tak, jak ji učinil, šádn.
K opitnému dotazu předsedy, zda byl spolupracovníkem IS, obviněný znovu popírá tuto skutečnost s tím, že vše, co do protokolu v tomto směru uvedl, si vymyslel v důsledku svého psychického stavu.

Část protokolu o hlavním líčení s Mordechajem Orenem. Dokládá, že jeho svědecká výpověď v procesu se Slánským byla předem naformulována a že se Oren odmítal doznat ke spolupráci s britskou zpravodajskou službou IS. Foto: NA

69 Bedřich Geminder (1901–1952) byl československý komunist, v letech 1946–1951 vedoucí mezinárodního oddělení sekretariátu ÚV KSČ. V listopadu 1951 byl zatčen a v listopadu 1952 odsouzen v rámci vykonstruovaného procesu se Slánským k trestu smrti.

70 Na přelomu let 1947 a 1948 propukla sovětsko-jugoslávská roztržka. Jugoslávský vůdce Josip Broz Tito se dostal do sporu s Josifem Stalinem, když prosazoval koncepci balkánské federace s dominantním postavením Jugoslávie. Spory eskalovaly v roce 1949, kdy byla Jugoslávie okázale exkomunikována ze „socialistického společenství“. Sovětsko-jugoslávský spor se stal vhodnou záminkou pro sérii obvinění mnoha vedoucích představitelů komunistické nomenklatury v zemích východního bloku. Komunistická propaganda termíny „titovci“ a „titoismus“ využívala (zjednodušeně řečeno) jako synonymum pro nacionalismus, velezradu a špiónáž ve prospěch Jugoslávie.

71 NA, f. Nejvyšší soud, 1T 4/53, nezpracováno, zápis o výslechu svědka pořizený v rámci posuzování možnosti revize procesu, 3. 9. 1963.

72 BULÍNOVÁ, Marie (ed.): *Československo a Izrael v letech 1945–1956. Dokumenty*. ÚSD AV ČR – Historický ústav armády ČR – Státní ústřední archiv, Praha 1993, s. 281.

73 *Archiv Ministerstva zahraničních věcí* (dále jen AMZV), f. Teritoriální odbory – obyčejné 1945–1959, Izrael, k. 1, Výpověď M. Orena o izr. vyslanci Kubovom, 21. 11. 1952 (překlad citace ze slovenštiny autor).

74 *Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským*. Ministerstvo spravedlnosti – Orbis, Praha 1953.

Kubového uvedeno. Oren se jen několikrát zmiňuje o prvním vyslanci v Československu Ehudu Avrielovi. V publikaci tedy byla provedena značná korekce Orenovy výpovědi. Faktem zůstává, že Kubovy byl v prosinci 1952 z Československa jako persona non grata skutečně vyhoštěn.

Soud s Orenem se konal 9. října 1953. Žaloba mu kladla za vinu především špionážní aktivity, kterých se v rozmezí let 1945–1951 údajně dopustil v Československu a dalších zemích východního bloku. Svou činnost měl provádět ve spolupráci s místními sionistickými organizacemi a za podpory vysoce postavených funkcionářů, kteří se „vetřeli“ na důležitá místa a pracovali pro „sionistické zrádce“.

Žaloba Orena konkrétně vinila například ze zjišťování podrobností o důvodech zatčení Slánského a vyšetřování jeho nepřátelské činnosti. Kromě informací o Slánském se měl snažit získat informace o zatčení bývalých funkcionářů sionistických organizací (jedná se o zatčené v kauze Šimon Ornstein a spol.). Navíc se měl údajně pokusit intervenovat v jejich prospěch pomocí úplatků předsedovi Ústřední rady odborů. Dále si dle obžaloby nechával překládat články z *Rudého práva* a *Tvorby* týkající se boje proti kosmopolitismu,⁷⁵ které údajně *chtěl se svým pomlouvačným komentářem předat v Izraeli k provádění nepřátelské propagandy proti ČSR.*⁷⁶

V rozsudku i obžalobě je zdůrazňována údajná Orenova špionážní činnost v NDR: *Charakter špionážních materiálů, získaných ORENEM v Německé demokratické republice, však ukazuje, jak nebezpečná byla jeho*

*špionážní činnost. V těchto špionážních materiálech, které byly u něho zabaveny, má OREN uvedeny údaje o různých továrnách v Německé demokratické republice, o počtu zaměstnanců, o druhu a množství výroby, o nových vynálezech a podobně.*⁷⁷ Navíc prý svou údajnou špionáž prováděl nejen pro sionisty, ale také pro britskou zpravodajskou službu.

Některá obvinění popsaná v předešlých odstavcích zřejmě staví na reálných základech. Oren se v rámci návštěv Československa snažil získat sympatie ve prospěch rodícího se státu Izrael, ať už to bylo u Clementise nebo u jiných vlivných osob. Jako levicově orientovaný politik s užitečnými kontakty mohl být pověřen úkolem zjistit informace o zatčení Slánského a pokusit se intervenovat ve prospěch zatčených funkcionářů sionistických organizací. Zápisky o chodu a fungování továren v NDR měly sloužit, jak sám Oren prohlašoval, k sestavení referátu o jeho cestě pro domovskou izraelskou odborovou organizaci. Policejní a justiční orgány ČSR hravě dokázaly všechny Orenovy aktivity překroutit v protistátní špionážní činnost.

Hlavní líčení bylo nevěřejné. Argumentem soudu samozřejmě bylo projednávání utajených informací (z nichž některé byly předtím veřejně probírány v rámci procesu se Slánským). Spíše se dá předpokládat, že se státní orgány obávaly nevídaného zájmu izraelského vyslanectví a zahraničních médií. A hlavně nedůvěřovaly Orenovi. Z mnoha dochovaných materiálů vyplývá, že Oren byl během vyšetřování rozpolcený a nevěděl, jak se má zachovat. Bezpečnost ho

pravděpodobně nikdy zcela nezlomila a v procesu se Slánským jej donutila vypovídat zřejmě jen na základě slibu svobody. Oren se nechtěl plně přiznat a neučinil tak ani během soudního přelíčení: *Obviněný Morechai (sic) Oren uvádí, že se provinil proti lidově-demokratické republice, čehož si nebyl vědom, až nyní, cítí se vinen až na to, že nebyl členem IS.*⁷⁸ K takovému přiznání mu radil obhájce, protože mu hrozil nejvyšší trest. Oren tvrdil, že si nebyl vědom nezákonnosti svého jednání a že až po prostudování československé legislativy poznal, že jeho činy byly za hranicemi zákona. Činnost pro anglickou Intelligence Service ale vytrvale a statečně popíral.

Při hlavním líčení došlo i na Orenovy výpovědi při procesu se Slánským. Na dotaz předsedy senátu, zda bylo jeho svědectví pravdivé, Oren údajně uvedl, že *byl o tuto výpověď tak, jak ji učinil, žádán.*⁷⁹ To bylo necelý rok po monstrprocesu závažně „obvinění“, které se zcela jistě soudu nelíbilo a mělo zůstat nevěřejné. Oren se ze spárů totalitní justice nevykroutil. Bylo zapotřebí jej „uklidit“ a poslat do vězení. Na 15 let.

Po procesech

Osud Šimona Ornsteina i Mordechaje Orena zůstal spjat s československým totalitním systémem a jeho úřady i po ukončení procesů. Oba izraelští občané strávili většinu trestu v Leopoldově, na Mírově, v Jáchymově a na Pankráci. Oba se pokoušeli z vězení dostat buď na základě revize procesu, nebo udělení milosti.

Případ obou uvězněných diplomatů bedlivě sledovalo izraelské vyslanec-

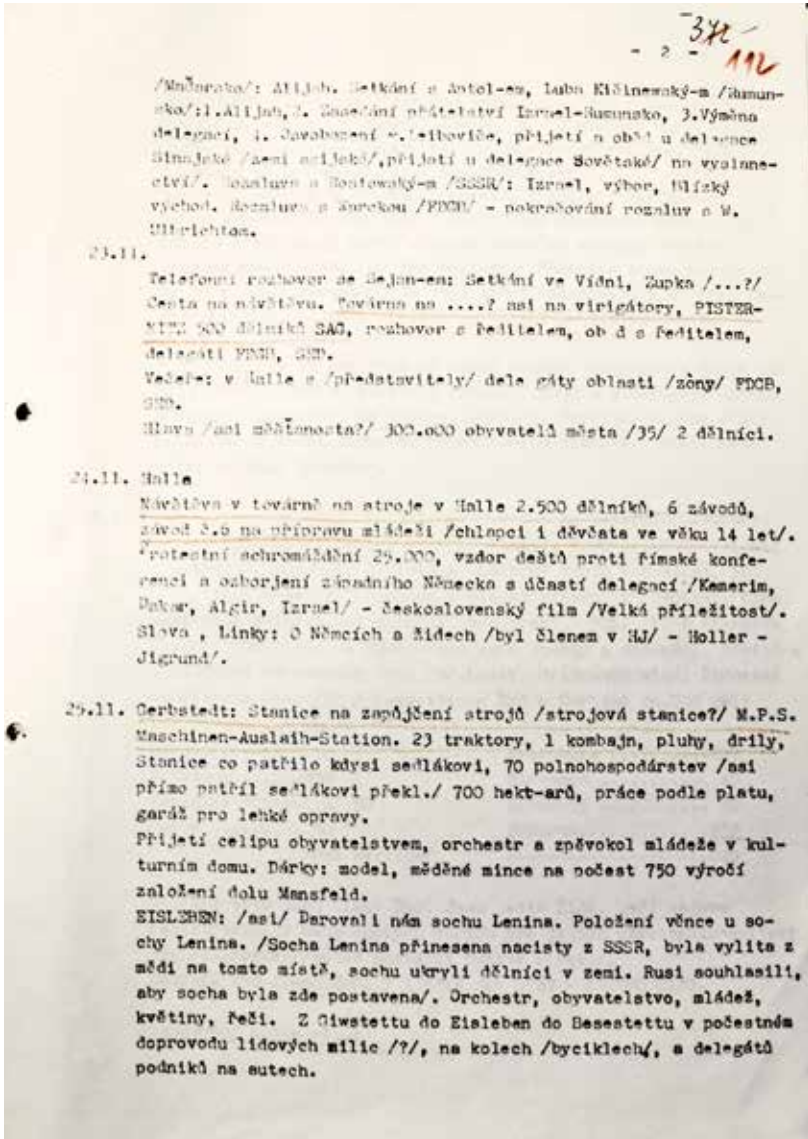
75 Kampaň proti kosmopolitismu byla v SSSR spuštěna v roce 1948 a cílila primárně do řad inteligence. Termín „kosmopolita“ sloužil zjednodušeně řečeno k označení osob, které se údajně snažily zřítci své národnostní identity a odmítaly patriotismus. Třebaže kampaň nebyla primárně protizidovsky orientována, v řadách široké veřejnosti bylo označení „kosmopolita“ chápáno jako synonymní pro slovo „Žid“. Kampaň rezonovala i v ČSR.

76 NA, f. Nejvyšší soud, 1T 12/53, nezpracováno, žaloba Mordechaje Orena, 1. 9. 1953.

77 Tamtéž.

78 Tamtéž.

79 NA, f. Nejvyšší soud – nezpracováno, sp. zn. 1T 12/53, protokol o hlavním líčení, 9. 10. 1953.



Přepis zápisů Orena z jeho návštěvy v NDR obsahující informace o místních továrnách sloužil jako důkaz špionážní činnosti Foto: ABS

tví v Praze, které zasypávalo československé ministerstvo zahraničních věcí nótami⁸⁰, ve kterých požadovalo,

aby byla jeho zástupci umožněna návštěva vězňených, snažilo se získat rozsudky (které měly být ze zákona

veřejné, ale vyslanectví se jich nikdy nedočkal), urgovalo doručování dopisů rodinných příslušníků, předávalo žádosti o milost (například od izraelského prezidenta či západních levicových politiků) a snažilo se zajistit různé úlevy (poskytnout finanční podporu, kvalitní teplé ošacení nebo balíčky s potravinami).

Oba odsouzení ve vězení strádali nejen duševně, ale i fyzicky, byť podmínky pravděpodobně nebyly nijak drastické. Oren si například v dopisech domů stěžoval, že nemůže zasílat část svého výdělků, třebaže plní pracovní plán, což byla podmínka této možnosti, nebo že je mu zima, protože nemá teplé prádlo.⁸¹ Na tuto skutečnost zareagovalo ministerstvo zahraničí rozkazem *nedovolit M. Orenovi, aby psal ve svých dopisech různé stížnosti na poměry ve věznici*.⁸²

Podpurné balíčky byly zakázány s tím, že je možné je povolit jen v případě špatného zdravotního stavu nebo na základě speciální povolenky, kterou ovšem ani jeden z odsouzených nedostal. Dovoleno bylo pouze zasílání omezené finanční částky. Na to reagoval podrážděně izraelský tisk. V jednom z komentářů se například uvádělo, že *ČSR je ochotna přijmout dolary k živobytí Orena a Ornsteina. V odpovědi na notu ignoruje Československo všechny požadavky a zaznamenává pouze, že čs. vláda je ochotna přijmout pro vězně devisy*.⁸³ Zaslanou finanční podporu mohli vězni využít ke koupi lepší stravy nebo ošacení.

Šimon Ornstein podal ještě v průběhu roku 1953 žádost o milost, která byla zamítnuta v květnu 1954. Oren to dlouho odmítal, protože požadoval propuštění, revizi procesu a neustále i ve vězení uváděl, že je nevinný. Žádost o milost podal až v roce 1956.

80 V letech 1952–1956 dorazilo na ministerstvo minimálně třicet nót, ve kterých se izraelské vyslanectví snažilo intervenovat ve prospěch Ornsteina a Orena. Informace o obsahu nót jsou dochovány především v AMZV, f. Teritoriální odbory – obyčejné 1945–1959, Izrael, k. 1 a 7.

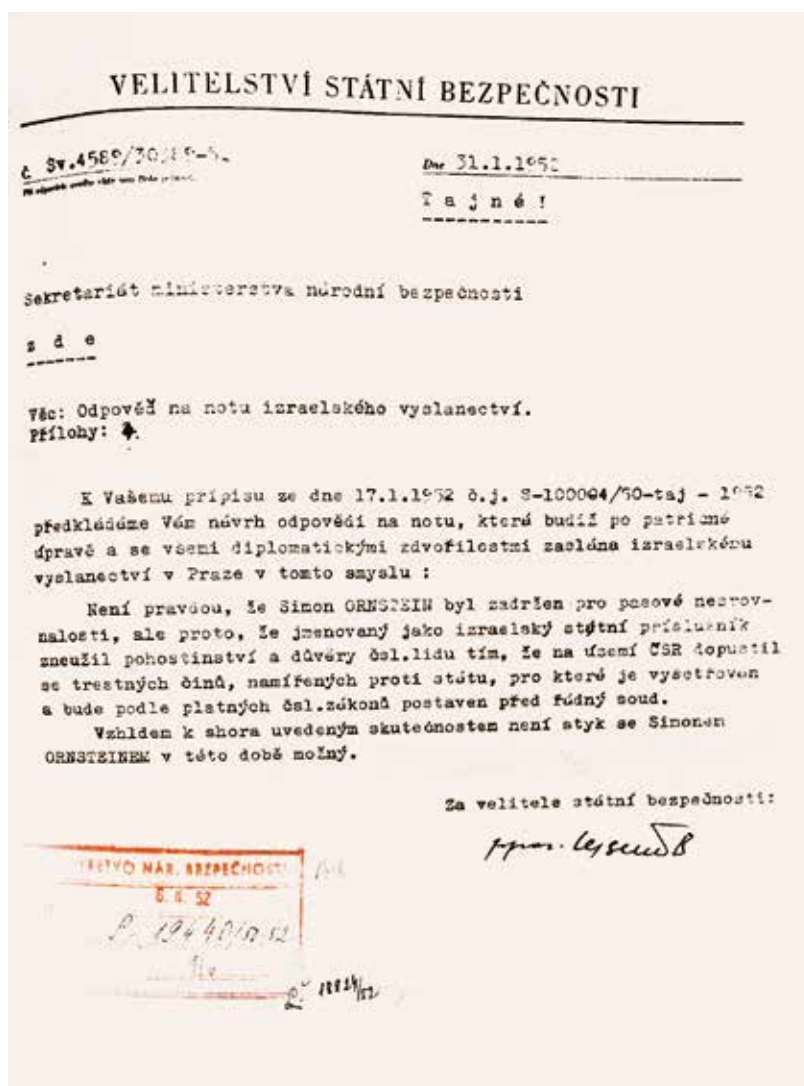
81 ABS, f. 319, sign. 319-4-27, Informace ve věci Š. Ornsteina a M. Orena, 15. 12. 1954.

82 Tamtéž.

83 ABS, f. 319, sign. 319-4-27, M. Oren – S. Ornstein – zasílání balíčků – reakce izraelského tisku, 9. 2. 1954.

Ornstein se z československého vězení dostal nakonec poměrně rychle po odsouzení. Dne 20. září 1954 uložilo politické byro ÚV KSČ prokurátorovi, aby rozhodl upustit od dalšího výkonu Ornsteinova trestu a nařídil jeho vyhoštění z ČSR.⁸⁴ K tomu došlo 28. října 1954. Ornstein byl na letišti Ruzyně předán zástupcům izraelského vyslanectví a odletěl do Curychu. Vyhoštění bylo oficiálně vydáváno za propuštění, jelikož *bylo třeba vyhoštění Ornsteina provést ne formou vyhoštění, ale tak, aby byl propuštěn bez dodatku, že se vyhošťuje. Činí se to proto, aby se propuštění mohlo vhodně využít.*⁸⁵

Za zamyšlení stojí otázka, proč byl Ornstein jakožto „hlava“ rozsáhlejší skupiny „spiklenců“ propuštěn jako první a relativně brzy po odsouzení. Nabízí se několik možností, které ale zůstanou jen spekulacemi. Jako nejpravděpodobnější se zdá být skutečnost, že Československo podlehlo tlaku zvenčí a „válce diplomatických nót“. Ornstein byl jakožto bývalý zaměstnanec izraelského vyslanectví a člen vládnoucí strany Mapaj (Dělnická strana Izraele) pro Izraelce důležitější a jeho propuštění se podařilo prosadit dříve, přestože byl odsouzen na doživotí, kdežto Oren „jen“ na 15 let. Mohlo to také souviset s propuštěním jiných účastníků politických procesů. Připomeňme, že v říjnu 1954 byl propuštěn Noel Field⁸⁶ (aniž byl postaven před soud), který figuroval v procesu se Slánským i s Rajkem⁸⁷. Je také možné, že československým úřadům se Ornstein jevil jako vhodnější osoba k propuštění. Oren odmítal psát žádosti o milost a dožadoval se revize procesu. Nikdy nebyl zcela zlomen a režim se mohl obávat jej propustit.



Návrh reakce na notu izraelského vyslanectví, které se dožadovalo vysvětlení, proč byl zadržén Šimon Ornstein, obsahuje nicneříkající formulace o jeho trestné činnosti Foto: ABS

Ornsteinovo propuštění mělo v Izraeli ohlas, reakce tisku však byly umírněné, jen výjimečně útočné. Je pravděpodobné, že se izraelská vláda

snažila korigovat reakce tisku i projev propuštěného vězně. Dokládají to ostatně i depeše ministerstva zahraničních věcí: *Událost byla izrael-*

84 Tamtéž, Záznam o vyhoštění Šimona Orensteina, 28. 10. 1954.

85 Tamtéž, Záznam z porady ve věci vyhoštění Šimona Orensteina z ČSR, 29. 9. 1954.

86 Noel Field (1904–1970) byl americký občan, který spolupracoval se sovětskou NKVD. Zároveň byl pro údajnou špionáž pro americkou zpravodajskou službu v květnu 1948 v ČSR zatčen a předán do Maďarska. Jeho jméno bylo zneužito ve vykonstruovaných procesech s László Rajkem a Rudolfem Slánským.

87 László Rajk (1909–1949) byl maďarský komunist. V letech 1946–1948 zastával post ministra vnitra. V září 1949 byl ve vykonstruovaném procesu, ve kterém byla silně akcentována protijugoslávská linie, odsouzen k trestu smrti a následně popraven. Rajkův proces je považován za první monstrproces v zemích východního bloku, který byl charakteristický „odhalováním nepřátel ve straně“.

skými novinami široce komentována. Důležitým popudem určujícím do jisté míry charakter jejich článků bylo zdrženlivé a poměrně pozitivní vyjádření propuštěného. Kampaň se samozřejmě neobešla bez nepřátelských výroků na adresu naší země. V celku však se psaní drželo v hranicích určité – u izraelského buržoasního tisku neobvyklé – diplomatické slušnosti. Jejich úmyslem je podle všeho nepoškodit sebemenším způsobem situaci dalšího odsouzeného, který si u nás odpykává trest – M. Orena.⁸⁸

Oren musel na propuštění čekat až do roku 1956. Jak již bylo řečeno, odmítal dlouhou dobu podat žádost o milost a naopak usiloval o revizi procesu. V tomto duchu poslal několik dopisů, ve kterých líčil svůj osud a omyly, kterých se na něm československá justice dopustila. V říjnu 1954 odeslal obsáhlý dopis prezidentu Zápotockému, v roce 1955 psal ministru spravedlnosti a vedení KSČ.

Sled událostí v jeho případě od konce roku 1955 je poněkud nejasný. Dne 16. září 1955 Orena navštívil prokurátor Eduard Švach, který mu sdělil, že prezident republiky postoupil generální prokuratuře k vyřízení žádost o milost, neboť z obsahu této [...] plyne, že nežádá o milost od prezidenta republiky, ale že žádá buďto o revizi procesu, anebo o opatření podle § 276 tr. ř. (přerušeni trestu za účelem vyhoštění). [...] Oren sdělil, že ani milost nežádá a milost nechce, neboť se necítí vinný, a že žádá rehabilitaci.⁸⁹ Prokurátor předkládal Orenovi některé důkazy využití při hlavním líčení a požadoval jejich interpretaci.

V reakci na návštěvu prokurátora sepsal Oren osobní prohlášení a žádal o jeho odeslání Generální prokuratuře – nehájil se v něm, naopak se úřady snažil velmi naivně přesvědčit o svém

levicovém smýšlení a náklonnosti ke komunistickému režimu. V některých pasážích se ale vzhledem ke svému postavení vězně vyjadřoval dosti drze. Pravděpodobně věřil, že skutečně dojde k revizi procesu a že bude propuštěn. Mimo jiné napsal: *Jako marxisticky smýšlející člověk jsem dalek toho, abych činil československou lidovou demokracii zodpovědnou za bezpráví mně způsobené. [...] Po všem, co již bylo řečeno, není snad ani třeba, abych uváděl následující: když mi bude povoleno co možná nejdříve díky rehabilitaci vrátit se do mé vlasti, nečiním samozřejmě [v] žádné politické a publicistické činnosti nic, co by mohlo poškodit dobrou pověst a prestiž československé lidové demokracie.*⁹⁰ Jak ještě uvidíme, své sliby Oren nedodržel. Dne 10. ledna 1956 mu bylo přečteno telefonické sdělení Generální prokuratury, že v jeho věci *obnova soudního řízení nebo revize procesu nepřichází v úvahu.*⁹¹ Tato skutečnost Orena definitivně zlomila a ještě v lednu 1956 se rozhodl sepsat žádost o milost.

V průběhu prošetřování žádosti o revizi procesu a o milost ale na případu pracovaly další československé orgány. V lednu 1956 reagoval prezident Zápotocký na dopis izraelského prezidenta Jicchaka Ben Cvi a přislíbil znovuotevření a přešetření Orenovy záležitosti. Pravděpodobně šlo jen o úhybný manévř s cílem dočasně zmírnit napětí v diplomatických vztazích. Již několik měsíců předtím, dne 26. října 1955, se totiž politické byro ÚV KSČ usneslo: *I. Prezident republiky promine zbytek trestu Orenovi cestou milosti. II. 1. Vzhledem k probíhající ženevské konferenci ministrů zahraničních věcí čtyř velmocí Orena zatím nepropouštět. 2. Ukládá se: a) s. R. Barákovi, ministru vnitra,*

*předložit politickému byru ÚV KSČ ve vhodnou dobu návrh na propuštění; b) s. dr. Bartuškoví, ministru spravedlnosti, aby po schválení návrhu s. Baráka na termín propuštění Orena předložil prezidentu republiky ve smyslu bodu I tohoto usnesení příslušný návrh; c) s. Barákovi, ministru vnitra, zařídít vyhoštění Orena poté, kdy mu prezident republiky udělí milost.*⁹²

O Orenově definitivním propuštění rozhodlo politické byro ÚV KSČ 7. května 1956⁹³ a o šest dní později byl z ČSR vyhoštěn. Nebyl to ale konec celého příběhu. Oren se i nadále pokoušel o očištění svého jména. V září 1956 zaslal do Československa (Nejvyššímu soudu a ÚV KSČ) obsáhlé memorandum, ve kterém podrobně rozebíral svůj případ a žádal o revizi procesu. Memorandum je autentickým svědectvím podrobně vypovídajícím o politických procesech počátku padesátých let, jejich fungování a konstruování. Oren v něm stejně jako v dopisech prezidentu Zápotockému popisuje činnost, kterou „ve prospěch socialismu“ vykonal před svým zatčením. Snaží se hájit a s určitou naivitou hovoří o přetrvávající náklonnosti „k myšlence socialismu“. Zmiňuje se o krutosti vyšetřovatelů, o snaze odvolat svá přiznání či o zmanipulovaném soudním přelíčení a jeho přípravě.

Žádostí o revizi procesu se zabýval Nejvyšší soud, který prostudoval a přezkoumal dochovaný spisový materiál z vyšetřování a soudního přelíčení. Dne 9. června 1958 (tedy téměř dva roky po obdržení memoranda) dospěl k „nečekanému“ závěru, že *nebyly zjištěny takové vady, které by mohly odůvodnit rušení rozsudku.*⁹⁴

V prosinci 1958 byl ve francouzské *Revue L'Arche* otištěn článek

88 ABS, f. 319, sign. 319-4-27, Reakce izraelského tisku na vyhoštění Š. Ornsteina – informace pro ministra vnitra Rudolfa Baráka, 10. 11. 1954.

89 BULÍNOVÁ, Marie (ed.): *Československo a Izrael v letech 1945–1956. Dokumenty*, s. 281.

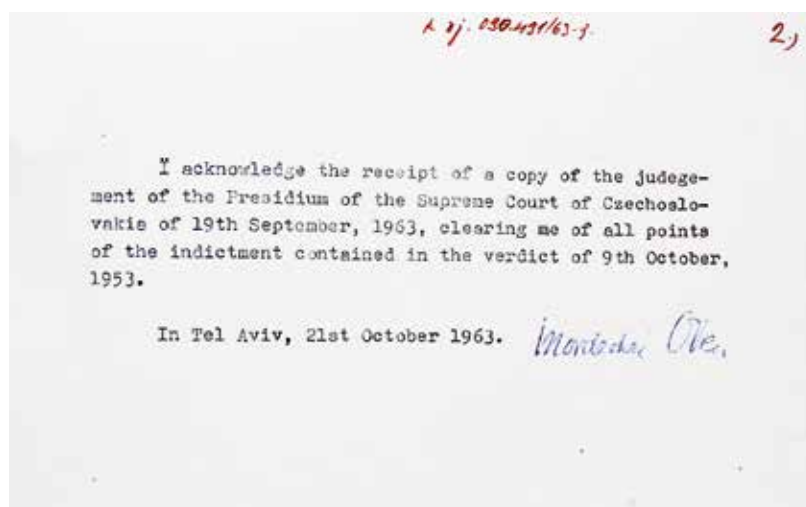
90 NA, f. Nejvyšší soud – nezpracováno, sp. zn. 1T 12/53, osobní prohlášení M. Orena z 20. 9. 1955 adresované Generální prokuratuře.

91 BULÍNOVÁ, Marie (ed.): *Československo a Izrael v letech 1945–1956. Dokumenty*, s. 288.

92 Tamtéž, s. 280.

93 Tamtéž, s. 302.

94 NA, f. Nejvyšší soud – nezpracováno, sp. zn. 1T 12/53, Žádost o revizi rozsudku – odpověď, 9. 6. 1958.



Mordechaj Oren stvrdil svým podpisem, že 21. října 1963 obdržel rozsudek o zrušení původního rozsudku z roku 1953

Foto: NA

Pražský vězeň, který je upravenou verzí memoranda. Je možné, že Oren s publikováním vyčkával do doby, než soud rozhodne o zrušení rozsudku. Když k tomu nedošlo, zveřejnil své vzpomínky nejdříve v podobě článku a posléze i jako obsáhlé paměti.⁹⁵

Revizí procesu se začaly československé soudy zabývat až v roce 1963, a to bez podnětu z Orenovy strany. Generální prokuratura v podkladech vypracovaných pro Nejvyšší soud dne 26. srpna 1963 přehodnotila dosavadní postoj československé justice a navrhla zrušení rozsudku. Když dnes čteme některé pasáže tohoto dokumentu, mrazí při pomyslení, jak snadno se přehodnocuje historie od psacího stolu: *Obhajoba Orena se jeví jako pravdivá, jelikož jak už bylo zjištěno Nejvyšším soudem v trestní věci protistátního spikleneckého centra a ve věcech, které s tímto souvisely,*

vyšetřovací orgány StB takové způsoby vyšetřování, jako také ve věci Orena, ve skutečnosti používali (sic). Mordechaj Oren v trestní věci proti Rudolfovi Slánskému vypovídal jako svědek a jeho svědeckou výpověď, a jak sám uvádí, zformulovali vyšetřující pracovníci a on se ji musel naučit nazpaměť a přednést na hlavním líčení. Tuto svědeckou výpověď, jako i celé svoje „doznání“ na hlavním líčení 9. 10. 1953 odvolal.⁹⁶

Nejvyšší soud zasedl dne 31. srpna 1963 a pro své rozhodování si vyžádal urychlené dodání dalších podkladů. Jednalo se především o vyjádření některých odsouzených v procesu Ornstein a spol. a rovněž vyšetřovacích orgánů. Odsouzení (například Bůchler či Oráč) dosvědčili, že doznání byla vynucená a že při jejich vymáhání bylo použito násilí. Oproti tomu Orenův vyšetřovatel Miloslav Kavan ve svém prohlášení

k případu uvedl, že násilné metody nepoužíval.⁹⁷

Rozsudek o zrušení původního rozsudku, zproštění viny a rehabilitaci Orena byl vynesena 19. září 1963. Presidium Nejvyššího soudu přitom při posouzení případu vycházelo z rozsudku Nejvyššího soudu, který zjišťuje, že v ČSR neexistovalo žádné protistátní spiklenecké centrum a že ulivem nezákonných vyšetřovacích metod byla tato trestná činnost vykonstruována.⁹⁸ O jednom z klíčových důkazů při hlavním líčení v roce 1953 soud konstatoval: *Právě tak nelze považovat poznámky o továrnách v NDR za skutečnosti utajované v důležitém zájmu ČSR, tedy za státní tajemství.⁹⁹* Orenovi bylo rozhodnutí předáno 21. října 1963. Jak na osvobozující rozsudek reagoval, bohužel nevíme.

Závěr

Procesy se Šimonem Ornsteinem a Mordechajem Orenem zapadají svým charakterem do antisionistického běsnění první poloviny padesátých let. Hlavní příčiny protiizraelského naladění komunistického režimu je možné spatřovat v politice SSSR vůči tomuto státu. V lednu 1949 propadli izraelští komunisté ve volbách do parlamentu a Sověti přehodnotili svou dřívější podporu Izraele, která se postupně změnila v politiku antisionismu. Ta se na území ČSR projevila především v procesu se Slánským a na něj navazujících procesech. Charakter procesů s Orenem a Ornsteinem se jim částečně vymyká. Jak tím, že v jejich rámci byli souzeni cizí státní příslušníci, tak skutečností, že nebyly „ideologicky vytěženy“ v rámci působení na veřejné mínění. pd

95 OREN, Mordechai: *Prisonnier politique á Prague. 1951–1956*. René Julliard, Paris 1960.

96 NA, f. Nejvyšší soud - nezpracováno, sp. zn. 1T 12/53, Sťažnosť pre porušenie zákona, 26. 8. 1963 (překlad citace ze slovenštiny autor).

97 Tamtéž, vyjádření Miloslava Kavana k případu Mordechai Oren, 5. 9. 1963.

98 Tamtéž, rozsudek ve věci stížnosti pro porušení zákona, 19. 9. 1953.

99 Tamtéž.